

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ ШЕДЕСЕТ ГРОША ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

4

1867

ВОЈИН

БРОЈ

15

20. Маја

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

О војничкој управи. — Образованост народна стоји у тесној свези са његовим савршенством у уметности ратној. — Један поглед.

О ВОЈНИЧКОЈ УПРАВИ.

(Продужење).

Они обично прве своје дане проведу без и какве употребе свога ауторитета, далеко од виших управитеља, навикавајући се само слушању, никада пак заповедају, осим у канцеларијским пословима, и то за мало; нити могу да покажу своју развијеност и да са одликовањем искоче у високим приликама, кад се н. пр. утврђује јавни мир или решава судба других живота. Осим овога, ми често виђамо где једног или другог одликују и дају му перо вишег ауторитета, а он је тек од неког времена у служби и нема дакле практике, још му је развијеност у повоју. И ја не знам како се могаше тако олако поверити висока управа, па ма да је тај изабраник изванредних својстава, али која се ретко или никад не развијају на једанпут, већ постепено? Нека се само прорачуна и видеће се да није било ни једног администратора, који с првом својом заповести заслужи да дође на листу славних, и, да су величине

овде много ређе, него код војника, који им у висини положаја одговарају.

У дипломатији се хоће оно оштро око, које чита дубину срца и открива мисао другог, лукаво и с префињеном хитрошћу чувајући своје радознано срце. Неки писци још јаче веле, — у политици, никаквој кривици не можеш наћи краја. Сва лица ове врсте, долазе у додир само са особама високог положаја, а ни мало не знају за строгу послушност. И дакле, они се не учине заповедању, које је преко нужно, ако се хоће добро да управља или друкче, да с правом седи на високим дипломатским местима у најмучнијим часовима.

Свећеничка врста уопште има жестоку дисциплину, али својства њихна здраво се разликују од својстава војничког опредељења. Свећеници највише морају да обделавају дубоке теолошке науке, знања, литературу итд. и с тога правац и пут њихове радње другачији је од војничког. Нежењено стање западног свећенства и другојачије установе њихове чине, те одвојено живе и не познају ону отачанствену нежност, која утишава и придобија толике карактере; не имајући породичне свезе и не познајући њене љубави, они су обично врло строги у обичајима, и сувише моралишући не умољиви су и готово не попусљиви у употреби свога ауторитета. Те с тога се изродише код њих и многе страсти, које их са свим оцепине од народа; а много пута они беху грдна опозиција сваком свеснијем појаву.¹⁾

¹⁾ У овоме погледу ми Срби можемо се са нашим свећеницима похвалити, јер они никад не беху ништа друго, но што и

Има много слабих управитеља свећеничких, који готово увек с највећом брижљивошћу прикривају, и остављају некажњене, погрешке својих потчињених, јер у њиховим слабостима виде своје, које нису вољни никад да обелодане.¹⁾

Довде говорасмо о првом одељењу управе — администраторима, и можемо слободно рећи, да по спреми и уопште по делокругу, могаху а и у будуће моћиће један или други заслужити посмртну пошту, али да се попне на онај високи ступањ бесмртне славе, готово никад неће моћи. Од великих администратора споменућемо кардинале Гонзалеца од Мендозе, и Циснероса; за тим Ансенда, Кампомане, граф Флорида-Бланка, Жовелано, кардинал Ришеље, Мазарен, Некер, кнезови Метерних и Таљеран, Фуше, Моле, граф Неселрода и још много других. Пит, један од најзнатнијих инглеза, који је и после смрти имао још толико утицаја на ратове првог француског цара, — није могао толико да дотера своју земљу да се користује његовим комбинацијама; толико га је његов народ мало разумео па и сам лорд Велингтен. —

остали народ — синови исте отачбине Србије, са истим свetim позивом. Историја ослобођења нашег износи нам више примера, где се духовне главе напоредо борише са дивним јунацима српским. И у наше доба видесмо исто ово у Босни, Херцеговини, Црној-Гори, са свим дакле другаче, него што је то на западу, где властољубиво свећенство по читаве десетине година рашириваше пламен рата и крви.

¹⁾ На западу ово је одавна тако, — а и код нас на жалост појављују се примери неморалитета, који убијају ону простодушну искреност нашег непоквареног народа према осветним главама, које му негда предњачише.

У други одео уврстисмо све велике људе, којима је свет захвалан због њихових многих знања, који се дакле прославише литературом, науком, знањима и мудрошћу. У овој групи одликују се они, које њихов ђеније издиже изнад свију, које међу прве споменуемо. Њихово неуморно учење и посматрање изванредно је, јер они су обично готови, да и сам свој живот жртвују, само да што више упознају човека и велике природине тајне; мирноћа у којој они живе и особите навике њихове највећи су узрок, због чега они готово никад не долазе на висока државна места.

Има много оваквих славних људи, који својим научним радом, принеше неизмерне користи свету, а који мора увек да поштује њихов спомен и да благосиља њихово име. Код старих Грка беше много философа, историописаца, беседника; споменућемо неке од њих: Перикао, Хиродот, Сократ, Аристотео, учитељ великог Александра, Платон итд. Код Римљана: Садустине, Цицерон, Виргилије, Тит Ливије, Орације, Овид; Шпањолци: Сенека, Плиније, Плутарк и стотине других, чије име неће мемоари никад заборавити. Архимед, Еуклид, Коперник, Кеплер, Галилео, Лајбниц, Касиније, Њутен, Реомир, Антоније Леон де Гама, Бифон, Лине, Ајлер, Франклин, Лавоазие, Хумболт, Галваније, Хершел, Лацед, Лаплас, Кивије, Лагаска, Монж, Араго и многи други, све сами математици; но овде смо споменули неке хемичаре, учевњаке природе и астрономе.

Њутен, овај божанствени ђеније, који продре у најскривенију тајну природину (он рече „тела при-

влаче“), — остаје вечито слика уображења, коју не можемо да споменемо, а да не изговоримо оне речи, којих може бити нема, ал би ваљало да се на његовом гробу читају: „Рече Бог да будет свјет, и бист Њутен.“ И доиста његово знање и скромност бејаше ретка, да се он може сматрати као детенце, које се забавља малим камичком на обали неизмернога мора истине, које се шири пред његовим погледом, без да га може да испита.

Но овај велики ђеније, па дакле и сви други, који се прославише високим знањима, само су мало по мало на род људски расипали своја неисцрпна добра, нити им се може приписати, да они у основу променише и усавршише законе и управу за срећу народну. —

У трећу врсту ставилисмо оне велике духове, који као војници дивно искочише. Њихов славан живот започиње се још од детињства, — од ученика војне школе или официра, илм још од ране младости кад прост војник бејаше. Многи је се узвисио једним или другим путем и дошао до највишег друштвеног положаја. Од својих првих дана дакле, стоји он под строгим специјалним законима, који сви имају поглавиту цел, да му у младу душу уселе најузвишеније човечанске врлине, те да од њега створе врлога борца и вечитог заштитника свеколикој браћи својој, којој или Бог не суди да с њим могу корачати, или их за навек лиши те среће да врше велике отачанствене дужности. Најчврћи ред, мудра економија и ваљана администрација, најдубље поштовање али са достојанством, дружеван дух, сопствена љубав у пристојним границама, жртвовање свега па и самог свога

живота за хатар народне цели, најнежније осећање за своју породицу, послушност и заповедање у својим правим границама, пажња и у опште сва својства која одликују свесни створ божији, — јесу црте, које се јасно виде још у најранијим годинама младога ђенића. Све његове службене заповести јесу најчистији праведни закон, јер се ка општем добру клоне; и он се мора старати да све законске тачке према душевном напредовању војске преправи и са друштвеним стањем у хармонију постави. Свака врста, коју он напише мора најчистијим моралом дати; нити сме и чег да буде, што би на некадашњу тиранију опомињало. Сваку реч изговара он са достојанственом пријатношћу, никад без нужде набусито. Он је дужан да се стара да свака врлина може да искочи, нити ваља и какво одличје или слабост својих подчињених да прећути. Он је позван да лично промотри све тешкоће у војсци, и да утврди узајмни одношај између онога који слуша и оног што заповеда. —

Нема и вероватно да не ће бити тако мучнога стања, као што е ово војничко; јер да нам успех добар испадне, треба и изванредно знање и велика срећа, које све у другим стањима тек је у мањем степену потребно; а ово је опет у толико теже и озбиљније, што најважнији посао у делима ратним руководи обично само једна личност. У војводи дакле треба да су сасређена сва знања и уметности војничке. Но није ни то довољно, да само он много зна и уме, већ и све ниже старешине морају, према своме положају, имати војне способности; јер незнање

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

њихово може често надивније комбинације да не разуме и осјети. И нехатост, и непажња донела је у највише прилика грдних невоља; па не само војвода, већ често четник или и какав још нижи старешина, узрок је те се битка изгуби или и сам рат несрећно оконча. Лоша обрана какве тачке, слаба смотреност и небрига на мртвим стражама; погрешке, које војвода може учинити, начин извршења његове заповести, ред и размештај трупа у заузетом каквоме положају, издржна средства и наредбе главног војводе, спровођење возова, преласци преко река и воде уопште, обрана каквог села, зданија, или какве зграде, и хиљаду других прилика, које се не могу ни побројати, — могу бити узрок да се чудновата равнотежа борбе пригне ка једној или другој страни, и да затре животне интересе народне или донесе грдне штете.

Не треба никад заборавити оно красно изречење једнога славнога писца: „Знање је снага, и човек може у сразмери с оним, **КОЛИКО ОН ЗНА.**“ И управа не треба никад да је породично наслеђе, већ увек след интелигенције и душевне моћи, — ма да врло често у мирно доба виђамо, како се незнање безобразно пење на високе тачке, које никако његове нису. — У осталом рат, то сверепо и анормално стање, треба да има ту високу мету, да **најкраће траје**, што се добија само тако, ако противнику за што краће време што већу штету учинимо; ово могу велике војводе постићи, јер **само се ђеније и успех савршено слаже.**

(Продужиће се.)

ОБРАЗОВАНОСТ НАРОДНА СТОИИ У ТЕСНОЈ СВЕЗИ СА
ЊЕГОВИМ САВРШЕНСТВОМ У УМЕТНОСТИ РАТНОЈ.

(Из De la profession des armes.)

Ми претпостависмо врло огромну ствар, али ћемо гледати, да је што могуће у краће и лепше искажемо. И разлагање наше (колико т. ј. у свакоме времену ратна уметност напредоваше) биће само толико, колико нам преко нужно пространство и округлина предмета захтевала буде; иначе, могли би читаву књигу написати, које бојимо се не би нам читаоце здраво занимало: јер силне појединости не би ни мало више ствар осветлиле. Цео наш говор стајаће на строгој историјској истини свију народа, али што краће. Међу тим онај, који би имао воље да добије најпространијег појма о правој одношају образованости и уметности ратне, — може се врло добро послужити толиким већ засебним делима, која испитују ову ствар, и из њих ће се још боље уверити о истинитости наше намере.

Ошта посматрања.

Живот је борба. — Право је Мишеле рекао: Са светом започело се ратовање, и свршиће се само с њиме; човек се бори с природом, дух с материјом, слобода с фатализмом. И историја је само приповедање те непрекидне борбе.

Симпатија и антипатија, то су два главна начела, која у овоме свету владају; оне изјављују у

васелени снагу, тога основнога покретача свега што постоји; и снаге не би могло бити, да не производи борбу час осетну час неосетну чулима нашим. Човек називље побуде које му се у души боре: љубављу и мржњом, уважањем и презрењем, поштовањем и гнушањем, задовољством и неповољношћу, радошћу и тугом. У несвесним бићима то је нежност и одвратност, поверење и страх, задовољство и патња. Код биљака, метала и других бића без душе, то се зове сротство и одбијање. Небеска тела без престанка узајмно се привлаче.

Симпатија није ништа друго до хармонија у разним степенима, као год антипатија што је производ несагласија. Симпатија је онда савршена кад се осећања или тела између себе потпуно слажу; антипатија онда је највећа, кад се противност добија најпротивнијим начином.

Хармонија је резултат узрока, који се дотичу па производе сагласије повољно чулима нашим; она је свакад след противних елемената. Природа кад нам производи најлепшу и најповољнију хармонију, она поставља бићима са свим противне физичке појаве једно према другоме: и благи Бог није ништа створио, што не би имало свога противнога, те да се само постигне она велика и мудра цел хармонија. Ова истина позната је још из најстаријега доба јудскога, и Свето Писмо често спомиње ову хармонију. На једноме месту читамо овај свети текст: „Од свачега има по двоје; свака ствар има своју противну другарицу, и нема ништа несавршенога у делима божијим.“

Противство између тела или чула узајмно противних, порађа жалосна и непријатна осећања, резултате штетне или неповољне и немиле; све дакле по степену, којим разни елементи раде; али ако се види да се осећања привлаче и спајају, тад се одмах порађа задовољство, дејства повољна или корисна, лепота, хармонија. Ето, с тога се разликују узроци, који раде у животу човечијем и промењују навикуюће и целога човечанства, — ето велимо са чега се виде следећи утисци.

Румена је боја најлепша боја коју познајемо, јер је она смеша и права средина између боја противних — беле и црне, блеска и таме. Плава и жута боја, које су такође две крајње боје (оне једнако одстоје од средине боја) дугине, кад се саставе праве зелену боју; али обе те боје јесу противност доста тешка и готово непријатна, кад се обе једна поред друге виде.

Смеша од протегнутих и кратких звукова порађа уху пријатнога осећања, јер она утврђује одношај који једнако одстоји, и који је права средина између целога и краткога звука у гласу или инструменту каквоме; али се орган слуха здраво вређа, кад се не седињавају већ у противноме правцу шире.

Ништа није пријатније од шећерног укуса воћа, јер је он средина између киселога и горкога укуса, који су узајмно противно положени.

Надик на ово, размишљавајући упознали би се са одношајима узбуђености и мириса.

Нагли прелазак из врло ниске топлоте на високу, — неповољан нам је, брз и нездрав; али за-

довољни смо и здравији, кад су обе топлоте умерено помешане.

Љубав и пријатељство, то су резултат противних узрока, који се додирају и порађају хармонију. Ето с чега се радујемо, кад дознамо да нам је онај пријатељ, за кога мишљасмо да нам највеће зло жели.

Ако се поставе једно према другоме два чупства, која се одбијају, тад је ту скок, одбијање, антипатија, осећање жалости, несагласија. Исто тако развијају се савршено неповољна дејства, кад се два налична узрока промене у противна.

Кад се два тела одбијају, али постоји једна снага, која их гони да се сједине, тад ту нема хармоније, већ је жестоко насиље највеће снаге на најмању. Па због тога закони, а нарочито војнички, треба да су у највећем степену очински и праведни, те да се **заборави** да су то **заповести**, које они налажу; и да се утврди приближење између оба противна краја, као што се види очина нежност према сину а љубав овога према узроку свога бића.

Мрзост је резултат противних узрока, који се боре; јер човек само може мрзети онога човека, кога се својства не могу да сложе с његовима: пространа сопствена љубав, достојанство, врлине и друга добра својства с једне стране, а с друге опет поноситост, сујета, славољубље. У таким дакле околностима нема ни симпатије ни уважења, и осећања се одбијају са великом мржњом и жељом за освету. Цело се противи и тре, не показујући ни најмање воље пријатноме осећању или хармоничноме дејству.

И симпатија и антипатија од како је света без

престанце боре се и ломе, и тишина и покој, што кад кад видимо, није ништа друго до равнотежа, коју чини непрекидна борба између противних узрока, те да се победа — мир осигура. Тако дакле, све наше страсти, сва движења и послови умни нису ништа друго но борба, која никад не престаје. Како би нам љубав, пријатељство, врлина, част, честољубље, понос — изгледало тако високо и дивно, кад не би било према њима противних стања, која у својој свести представљамо? Како би знање могло да се распространи и обогати, ако не непрестаном свесном борбом, да се испитају тајне природе? Говор, писање, хођење и сва движења наша, — зар нису све саме борбе, које теже да победе лењивост на и онда, кад на то и не помишљамо? И мисао сама, како би се извршила, како би постигла своју жељну цел, ако ту не би било воље, која ће натерати да се штогод угуши или оствари, према резултату предмета, који дух себи представља, или памћењем понавља?.. И ако се само добро размисли видеће се, да нема ни једне суштствене радње, нити има и каквога тела, које не би борило моралну, свесну, или материјалну борбу. Ко би год зажелио да проучава ово метафизичко питање, брзо би дошао до оваквог убеђења.

И овим начином дођосмо до тога, да можемо закључити, како све борбе народа само су доказ несталности и несавршенства људскога. Није довољан мозак и правда да пресуди људске заплете, много пута затреба јачега средства и моћнијега начина, да свест и правда засину у правоме своме облику; и

WWW.UNLIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ово је средство **снага** и ништа друго, и она мора увек да дође пре или после, раније или доцније. У овоме свету има само борбе материјалне и свесне, — снага **груба**, сурова, и мирно **убеђивање**, и оне две расправљају укрштене интересе друштвенога стања народнога; али својство људско, које им није дато да промене, ово својство велим чини, те се човечије срце са свом снагом противи да дође под утицај тихе свести, и сваку распру увек зажели прво да **оружјем реши**. Може бити да ће доћи једном то срећно време, кад ће **реч** владати светом, али нека смо сигурни, то неће скоро бити, и не пре, него кад народи дођу у такве околности, да се **морају бојати оружја**, т. ј. кад би им оно било узрок извесне пропасти; и **тада** верујемо, да се не ће нико дрзнути да физичну снагу употреби.

Но нека нико не помисли да су ратови постали са првом колевком човечијом; не, почетак борбе био је тамо далеко од наше земље. Дрски одпадник сотона, рекао је: Ко је мени раван? и доби одмах своју заслужену казну; сатрвеног мачем божије правде, одагнао га је арханђео Михаило на дно пакла и вечите таме. И давље, узвишени духови отпочеше борбу у етерним обиталиштима, и много пре, но што се појавише слабости и ниске страсти на овоме земском шару. Писац св. апокалипса нас уверава, да је било жестоких бораба на небу.

(Продужиће се.)

ПЕДАН ПОГЛЕД.

I.

Није ни то истина било, што се некад веровало, да ниједна наука нема народности, а камоли да би се и сада још могло мислити, да војник осим екзецира и других на то налик ствари, нетреба ни о чем другом да размишља. Математика и Астрономија једине су науке, којима је поприште ова празна пучина над нама, све остале, па било то правне и философске, или јестанствене и војничке везане су за људе, о којима се размишља, и за земљу, по којој се крећу.

Али и људи су на сваком крају другојачији, и земља је на сваком месту различита, те с тога и све те науке морају имати и основа другојачијег, и разгране другојачије, и одлуке другојачије, јер говоре о људма, који су свуда другојачији и о земљама које су свуда различите.

Дакле и војничке науке нису никако шаблони за меканични посао, нити рутина за педантерију, већ су то начела постанка душевног и живља душевног. По томе, узгред напомињући, војничке науке и војничко знање, по себи је увиђавно, неможе бити ни монопол, као што се то досад у много држало, па још мислило, да другаче и неможе и нетреба да буде. У колико пак то може и треба да буде, т. ј. у колико се монополски појам о војничким наукама, или кастенско мистифицирање војничких вештина

оборити може и треба — то се у доста јакој, за државу корисној, за напредак народа неизоставној мери показало и осведочило у војсци нашој. Но то тек нека је засад реч узгред. —

Ми војници, ако хоћемо, као што је нужно, да се за свој задатак што боље спремимо и усавршимо, ми морамо наше учење да удесимо не само према теоријским основима науке, него и према практичним и околностним захтевима потреба наших. Ми се морамо обазрети на земљу, на којој би нашу научну способност имали да окушамо, морамо се обазрети на народ, у коме хоћемо то да чинимо, и морамо имати на уму и у очима све оно, што се око нас догађа, јер из тога излази често правда, кога се при самом нашем учењу држати ваљамо.

Не само дакле ради знања, него и због нашег учења и због наше научне спреме у свом војничком задатку, морамо чешће погледати и око себе, да видимо и узазнамо шта се око нас догађа, како се развијају околности, које и нас могу изазвати у посао, и како се окрећу они догађаји, који могу на нами показати утичне своје снаге. С тога ћемо ми показати ма и овлашан поглед бар на покрајине, што су уз нас.

Балканско је полуострво поприме за наша дела у свакоме правцу, оно је наше огњиште и седиште, на њему је наша прошлост, садашњост и будућност. Што год се дакле на њему деси, па ма у каквом то правцу било, за нас је увек важно и морамо га проучити.

У последње време поважније је на Балканском

полострову то, што се један крај (ништа не смета што је одвојит) бори за слободу. То су Хришћани на острову Криту, пореклом Грци. Година дана већ има, како се тамо лије крв за ослобођење и успеси су огромни кад сравнимо снагу њихову и снагу противникову. Њих нема више него десетина од броја у кнежевини нашој, толико их је, колико броји наш пожаревачки округ. И држе се врло добро. Турци, против којих су се Крћани дигли, шаљу непрестанце тамо све нову и нову војску, шиљу своје најваљаније војводе шаљу највичније и најокретније војнике, и Крћани, народ прост, без икаквог војног вежбања, без икакве ратне спреме, ево се држе годину дана добро и с надежом и на боље. Ал је ту братска слога, па је и помоћ од Бога. Племенита је и благородна та њихова борба, но је још племенитијом и благороднијом чини то, што они нешта друге слободу већ да се сједине с браћом својом у Грчкој. Дух данашњих времена и јесте тај, да се народи не само крећу на своје ослобођење него се боре још за сједињене. Крћани су далеко од Грчке; широко море раздваја једну и другу земљу; њих окружава пучина морска од свију страна; ал их срце вуче к њихову средишту, вуче их браћи њиховој, те да не буду више прут и прут, него да буду снага, што је у њему тек она снага, која може народ да усрећи и унапреди. И мићемо до који сат чути, да свиколици Грци славе дан сједињења Критског, као што се пре кратког времена сјединише с мајком Грчком и јонска острва.

Др.